

zijn theaterwerk) als een grote inspiratiebron; en verder zijn er natuurlijk *Madame Bovary* van Flaubert, evenals de “sterke” vrouwelijke auteurs Marguerite Duras, Martha Nussbaum en Ingeborg Bachmann. Van deze laatste is een citaat opgenomen als motto: “Wie nooit met stomheid geslagen was,/ En ik zeg jullie,/ Wie slechts zichzelf weet te helpen,/ En met woorden — / Die is niet te helpen.” Zo is meteen aangegeven dat woorden steeds tekort schieten. Hertmans maakt hier, zoals elders in zijn werk, het proces van het falende schrijven en spreken.

Een schrijver die met veel empathie in de huid van een vrouw kruipt: het is niet zo uitzonderlijk — zie de genoemde Emma Bovary. Maar het opmerkelijke is hier wel dat de thematiek van het boek, de onoplosbare dilemma’s waar Jelina voor staat, haar intellectualisme én haar bijzonder kwetsbare gevoeligheid, haar sterk zintuiglijke zijn-in-de-wereld, ook de centrale thema’s van de auteur Hertmans zijn. Jelina is een hyperbewuste en piekerende, in zichzelf gekeerde schrijfster, wachtend op, zoekend naar zin en betekenis. Zij nadert de veertig en is bekend om haar sceptische houding en haar “harde” formuleringen. Maar zij blijft koppig zoeken naar “de stille kern in haarzelf” (p. 13), zij is “een mens van eindeloze introspectie” (p. 81), die vaststelt dat ze alles heeft om gelukkig te zijn — een man, een huis, een tuin, een minnaar en een kind (in die volgorde op p. 70) — maar dat juist dit geluk een toestand is “waarin men de voeling met zichzelf kwijtraakt” (p.14). Ze verlangt ernaar alléén te zijn, maar hunkert naar de ander, ze “lijdt” aan het leven en haar paradijs wekt enkel neuroses op. In haar woekert onvrede, een onvrede die verborgen blijft voor de anderen: het is een “weefsel” dat “verborgen” blijft. Het “verborgen weefsel” dat hier uitgebreid wordt geanalyseerd, lijkt wel een uitgewerkte beschrijving van het bewustzijn dat Hertmans eerder al als melancholie heeft omschreven, met de toevoeging dat het een “vitale” melancholie is: het verborgen weefsel houdt zichzelf in stand om te overleven. Hier wordt de “geborgenheid van de melancholie” de grondtoon van Jelina’s bestaan genoemd (p. 80).

Het verborgen weefsel wordt op de titelpagina nadrukkelijk gepresenteerd als “roman”. Maar het mag duidelijk zijn: het is niet een “gewone” roman

[B] **INTIEM DAGBOEK VAN EEN EIGENTIJDSE
VROUW. NIEUW PROZA VAN STEFAN HERTMANS**

In zijn jongste roman, *Het verborgen weefsel*, tekent Stefan Hertmans het portret van een naar buiten toe zeer harde, maar innerlijk zeer kwetsbare intellectuele vrouw en experimenteert hij verder met de uitdrukkingsvormen van het onzegbare. In dit met veel empathie geschreven portret van een vrouw zit véél van Stefan Hertmans zelf. Jelina heet ze, met een verwijzing naar de Oostenrijkse schrijfster Elfriede Jelinek, een gepassioneerde feministe. Er zijn nog veel andere verwijzingen die op de achtergrond meespelen. In zijn zeer indringende interview met Johan de Haes in *Muziek en woord* van augustus 2008 noemt Hertmans zelf zijn research rond Antigone (met het oog op

met de ontwikkeling van een verhaalgebeuren, het is een roman die heel dicht bij het intieme dagboek (“le journal intime”) aanleunt, met zijn fragmentarische vormgeving en zijn afwisseling van reflectie en herinnering. Toch wordt er ook “verteld”, in de derde persoon, afwisselend in de tegenwoordige en in de onvoltooid verleden tijd, de epische vorm bij uitstek. De grillige, steeds weer van heden naar verleden vergelijkende vertelwijze volgt de verspringende gedachten en fysieke ervaringen van de centrale figuur.

Zo ontstaat, via de beschrijving van haar bewustzijn, geleidelijk aan een verhaal in twee delen. Zowel in het eerste deel, met de aparte titel “Het spook van de hoop”, als in het tweede deel, getiteld “Het ontschoten woord”, wordt in de ervaringswereld van Jelina een overspelige passie toegelaten: zij breekt uit haar gelukkig leven, een “gelukkig leven zonder hoop”, een leven “als een motor die stationair draait” (p. 87) en beleeft een heftige relatie met een minnaar. Maar ook deze passies blijken van een uitzichtloze, verlamdende complexiteit te zijn: Jelina trekt aan om te kunnen afstoten, wat haar helemaal vervult, wordt weer verworpen. De nauwelijks geprofileerde, dienende en begrijpende man — Hans is zijn naam — blijft hierbij op de achtergrond. Hun kind, een achtjarig meisje, speelt in haar leven een rol maar is niet essentieel — het kind heeft in het boek zelfs geen naam gekregen. Jelina heeft het gevoel dat ze geen moeder kan zijn. Geen van de paradijsneuroses biedt uitkomst. In haar uiterst grillige belevingswereld blijft Jelina steeds weer hunkeren naar iets anders, is ze hard en wreed voor de anderen, wil ze haar absolute autonomie handhaven, maar zit ze vast in haar eigen onoplosbare dilemma’s. Aan het einde van het “verhaal” verlaat ze man en kind en gaat ze op zoek naar de uit haar leven verdwenen zus: misschien een uitweg, misschien ook niet.

Het verborgen weefsel is een bijzonder intrigerend boek met een rijke thematiek die herkenbaar is voor de Hertmans-lezer. Hertmans heeft het portret van een moderne, eigentijdse vrouw geschetst, waarin hij de conflicten projecteert die ook de zijne zijn. De centrale figuur is in eerste instantie een intellectuele vrouw met een zeer brede culturele bagage. Kunst en filosofie zijn nadrukkelijk aanwezig: muziek,

literatuur, schilderkunst (de terloops vallende namen zijn herkenbaar als Hertmans’ eigen favorieten) maken deel uit van haar leefwereld, haar “weefsel”. Maar evenzeer leeft Jelina sterk zintuiglijk en dicht bij de natuur. In de openingszin van de roman plant zij in haar tuin een paar kleine palmboompjes die ze eerder “in het ruisende grijs van natte sneeuwvlokken” uit de rotsen heeft losgetrokken. Verder in het boek wordt niet alleen die openingszin herhaald (p. 62), als een citaat uit de op zolder gevonden dagboekcahiers die ze vernietigt, maar blijkt ook dat de geplante palmboompjes niet levensvatbaar waren. Alles — zowel de boompjes als de geschreven dagboeknotities — ontsnapt aan haar wil. Als schrijfster vernietigt ze telkens weer wat ze opschrijft, waarna ze opnieuw begint. Ze wil — zoals Celan, een Hertmans-favoriet — de woorden, de taal, los kunnen laten om ze terug te krijgen.

Een complexe vrouw, een complex boek, zorgvuldig gecomponeerd proza dat langzaam moet worden gelezen om de beklemming ervan in zijn vaak poëtische formulering te laten doordringen.

ANNE MARIE MUSSCHOOT

STEFAN HERTMANS, *Het verborgen weefsel*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2008, 156 p.